

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1945 kl. 4 em.

*Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckt motion om
införande av en malmaccis eller annan särskild be-
skattning av gruvindustrien.*

(1:a avd.)

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 61, av herr *Sundström* i Vikmanshyttan har hemställts, att riksdagen måtte besluta hemställa till Kungl. Maj:t att företaga en utredning av frågan om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande motiveringen för detta yrkande får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

I motionen har till stöd för det framställda yrkandet anförts i huvudsak följande. En sak som länge intresserat de kommuner, vilka hade gruvindustri inom sitt område, vore huruvida det icke vore berättigat med en extra skatt för sådan industri. Där malmfyndigheter upptäcktes och brytning igångsattes följde, i likhet med vid annan industri, att olika behov inom kommunerna stegrades i mycket hög grad. Därav följde givetvis högre kommunala utgifter. Även skatteunderlaget ökade i någon mån men säkert icke i samma grad som utgifterna krävde. Gruvindustri vore icke av samma bestående karaktär som annan verksamhet. När malmtillgången toge slut eller minskade, så att brytning icke längre lönade sig, nedlades driften och kommunen finge ekonomiska problem för framtiden. På detta område vore vidare icke blott svenska utan även i mycket stor utsträckning utländska kapitalintressen intresserade. Avkastningen borde därför icke helt komma i gruvägarnas fickor, utan samhällena borde göras delaktiga i större utsträckning än hittills. Tanken hade därför blivit väckt, huruvida man icke kunde införa ett slags malmaccis för att trygga kommunernas ekonomi och framtid. Efter vilka grunder och med huru stort belopp en dylik accis skulle utgå ävensom huruvida det skulle vara enbart en kommunalskatt eller en kombinerad stats- och kommunalskatt finge klargöras genom utredning.

Efter därom i grundlagsenlig ordning framställd begäran har utskottet emottagit utlåtanden över motionen av kommerskollegium och kontrollstyrelsen ävensom av järnkontoret och Sveriges industriförbund.

Kommerskollegium har i sitt utlåtande anfört bland annat följande. Kollegium utginge från att med malm i detta sammanhang förstodes enligt gruvlagen inmutningsbara mineralämnen. Synpunkter liknande de i motionen framförda syntes dock kunna göras gällande även beträffande andra mineralämnen, exempelvis stenkol, kalksten, fältspat och kvarts. Jämlikt 1938 års gruvlag tillfölle numera hälften av från och med år 1940 inmutade fyndigheter staten i form av kronoandel. Det allmänna hade därigenom beretts möjlighet att tillgodogöra sig en avsevärd andel av avkastningen. Nu bearbetade fyndigheter fölle emellertid i regel icke inom denna kategori, då gruvägarnas rättigheter grundade sig på äldre lagstiftning. Endast då staten i förekommande fall begagnade jordägarandel förelåge en viss motsvarighet. Genom 1907 års och senare malmavtal rörande Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malmbrytning i Norrbottens län hade emellertid staten beretts delägarskap och andel i avkastningen. Därvid hade även berörts frågan om särskild avgiftsbeläggning av malmproduktionen. Jämlikt 28 § i 1927 års malmavtal hade staten nämligen förbundit sig att gottgöra där avsedda malmbolag vad de för malm, som brutits i någon i avtalet avsedd fyndighet, måst vidkännas på grund av exporttull eller annan påлага eller avgift av vad slag det vara må, som av svenska staten pålagts järnmalm, som brytes eller exporteras. Införande av malmaccis skulle sålunda, för den tid 1927 års malmavtal gällde, i fråga om dessa fyndigheter icke medföra ökade inkomster för staten; i stället skulle staten, om accisen skulle tillfalla kommunerna, eventuellt själv få tillskjuta medlen. — Vad beträffade de norrbottenska malmfälten hade förslag med liknande sociala syften som motionens föranlett åtgärder. 1936 års riksdag hade anvisat ett reservationsanslag av 150 000 kronor för låneunderstöd till fastighetsägare i Kiruna och Malmberget, som kommit i nödläge på grund av att driften vid malmfälten varit inskränkt. 1938 års riksdag hade anvisat ett anslag av 3 miljoner kronor till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna. Även i fråga om en del av fyndigheterna i Skelleftefältet i Västerbottens län hade skapats möjligheter att vid behov vidtaga stödåtgärder. 1935 års riksdag hade erhållit tillfälle att avgiva yttrande över vissa av vederbörande departementschef förordade åtgärder. Skandinaviska kreditaktiebolaget hade såsom huvudintressent i Bolidens gruvaktiebolag erbjudit sig att verka för att gruvbolaget till Kungl. Maj:t gjorde vissa åtaganden, avseende bland annat att skydda vissa sociala intressen i fall av nedläggning eller väsentlig inskränkning av gruvdriften. Gruvbolaget skulle överlämna medel, som jämte viss avkastning därav skulle bilda en fond till ett sammanlagt belopp av 3 miljoner kronor. Fondmedlen kunde enligt angivna grunder användas för vissa sociala eller allmännyttiga ändamål. Statsmakterna hade sålunda redan i några fall beträffande särskilt omfattande gruvföretag berett möjligheter att vidtaga åtgärder. — Vad anginge järngruvfälten i Norrbotten vore malmtillgångarna av sådan storleksordning, att de medgäve driftens fortsättande inom överskådlig tid. Å andra sidan bestämdes omfattningen av driften nästan helt av exportmöjligheterna, samtidigt som de samhällen, som upp-

växt vid gruvfälten, vore nästan helt beroende av gruvdriften. Vad beträffade Bolidens gruvaktiebolag rörde det sig om guld-, koppar-, zink- och blymalmer. Fyndigheterna vore, ehuru i vissa fall rätt stora, dock av begränsad storleksordning. Även om starka prisfluktuationer kunde förekomma i fråga om andra malmer än guldmalm funnes dock i regel vissa avsättningsmöjligheter. Rent driftekonomiskt ställde det sig fördelaktigt med intensiv bearbetning av sådana fyndigheter. Mångenstädes, exempelvis i Falun, Norberg och Striberg samt på ett flertal andra ställen i mellersta Sverige, hade sedan åtskilliga hundra år pågått gruvdrift, som visserligen växlat till omfattningen men som man knappast hade anledning antaga skulle upphöra under tidrymder, med vilka man behövde räkna. Detta gällde kanske framför allt de järngruvor, som försåge den inhemska järnhanteringen med råvara. Å andra sidan vore driften vid exportgruvfälten i mellersta Sverige konjunkturskänslig på liknande sätt som vid gruvfälten i Norrbottens län. Kommunerna i de sydliga delarna av landet torde dock, med vissa undantag, icke vara lika beroende av gruvdriften, då näringslivet i regel vore mindre ensidigt inriktat. Behovet av det föreslagna särskilda stödet för kommunerna bleve sålunda mycket varierande och torde i allmänhet svårligen kunna i förväg överblickas med någon större grad av säkerhet. Kollegium ville ifrågasätta, huruvida icke de ogynnsamma verkningarna av gruvdriften, sedd i dess helhet, blivit i motionen väl kraftigt understrukna. — Enär en malmaccis finge antagas skola fastställas efter någon allmän regel, exempelvis till viss del av malmvärdet vid gruvan, komme den att få en ur sociala behovssynpunkter ojämn effekt. Mycket ojämn bleve också belastningen på gruvföretagen, av vilka en del normalt arbetade med obetydlig vinstmarginal, andra med bättre sådan. För den inhemska malmförädlingsindustrien skulle en malmaccis verka till fördyring av råvaran exempelvis för järnhanteringen, som under sämre konjunkturer arbetade med obetydlig vinstmarginal i varje fall beträffande handelsjärn. Möjligheterna att tillgodogöra de svagare malmfyndigheterna skulle minska genom den ifrågasatta belastningen. Fråga vore om icke kommunerna i längden snarare skulle vara mera betjänta av åtgärder, som underlättade bearbetandet av svaga fyndigheter, varigenom gruvdriften skulle få större livslängd. Genom nuvarande skattesystem tillfördes såväl kommunerna som staten en icke oväsentlig del av gruvdriftens överskott, vartill komme den andel i avkastningen från nyinmutade fyndigheter, som nu gällande gruvlagstiftning beredde staten. På anförda skäl ansåge kollegium, att gruvdriften icke borde belastas med särskild avgift i form av malmaccis, och funne därför icke skäl att tillstyrka verkställandet av den ifrågasatta utredningen.

Kontrollstyrelsen, som till en början anmärkt, att frågan redan i viss mån beaktats av statsmakterna genom ovan anmärkta åtgärder, har därutöver anförts bland annat följande. Med allt beaktande av de i motionen framförda synpunkterna rörande kommunernas svårigheter ville det synas styrelsen, som om det allmänna borde söka bistå kommunerna i här åsyftade fall genom andra utvägar än genom en särskild beskattning av gruvindu-

strien. Styrelsen ansåge sig böra ifrågasätta, huruvida det av principiella skäl överhuvud taget vore lämpligt att införa en speciell skatt för att anskaffa medel för ett visst begränsat ändamål. Regelmässigt gällde eljest, att skatterna inflöte till statskassan för användning till budgetära ändamål i allmänhet. Därtill komme, att en beskattning av gruvindustrien innebure icke ringa vanskligheter med hänsyn till svårigheterna att utfinna en metod, som åstadkomme en någorlunda jämn och rättvis skattebelastning. Vidare kunde frågan icke anses gälla enbart gruvhanteringen, utan liknande spörsmål kunde tänkas uppstå inom andra industriella produktionsområden. Det ville därför förefalla styrelsen som om tillgodoseendet av det angivna syftet hellre borde ske i annan ordning än genom en särskild gruvbeskattning. — Styrelsen hade förutsatt, att det närmast ankomme på styrelsen att yttra sig rörande möjligheterna att skattetekniskt anordna en beskattning av ifrågavarande slag, därest en sådan ansåges böra komma till stånd. Då ett flertal större järnverk och andra förädlingsindustrier bearbetade egna gruvor och regelrätt försäljning av malm m. m. icke förekomme, syntes skatt icke kunna uttagas på grundval av uppgifter om försäljningen utan borde beräknas med ledning av uppgifter om produktionen. Vid val av skattetyt syntes två möjligheter föreligga. En möjlighet vore att utforma skatten såsom en värdeskatt, motsvarande viss del av värdet av bortfraktad malm m. m. Enär det icke torde vara möjligt att i varje särskilt fall fastställa produkternas värde — huvudsakligen av det skälet, att företag, som bearbetade i egna gruvor utvunnen malm, endast åsatte malmen ett internt avräkningsvärde eller annat värde, som icke kunde läggas till grund för skattebeläggning — torde en sådan skattetyt icke kunna komma i fråga. En annan möjlighet vore att uttaga skatt med visst belopp per enhet bortfraktad malm. Därvid skulle olika skattesatser kunna tänkas för malm m. m. av olika art. Det torde emellertid vara svårt att komma fram till någorlunda rättvisa skattesatser. Det torde icke finnas två olika gruvor innehållande exakt samma malm, och från samma gruva torde från tid till annan erhållas malm av skiftande sammansättning och värde. Vidare berodde värdet av exempelvis järnmalm icke enbart på järnhalten utan även på i malmen ingående andra ämnen såsom svavel, fosfor, mangan m. m. Därest skattebelastningen på olika slag av malm skulle bliva någorlunda rättvis, bleve så många skattesatser och ett så invecklat kontrollsystem erforderliga, att ej heller en dylik skattetyt syntes kunna ifrågakomma. Om därför särskild beskattning av gruvindustrien i form av en indirekt skatt å gruvprodukter likväl ansåges böra införas, skulle sådan skatt måhända kunna uttagas i form av en avgift med visst, lika högt belopp för varje enhet bortfraktad malm m. m. och så fastställd, att avgiften icke sattes högre än att den kunde bäras av den gruvprodukt, som hade lägsta värdet per enhet. Sådan avgift torde kunna uttagas av gruvägarna genom ett deklarationsförfarande.

Järnkantoret och *Sveriges industriförbund* ha förenat sig om ett gemensamt utlåtande, vari anförts i huvudsak följande. Anledningen till den ifrågasatta beskattningen av gruvindustrien syntes vara ett förment beskattnings-

anspråk från vederbörande kommuns sida. Motionären hade visserligen berört möjligheten av en kombinerad stats- och kommunalskatt, men motive- ringen syntes uteslutande avse det kommunala området. Organisationerna ville erinra om att kommunalskatteberedningen i sitt 1942 framlagda be- tänkande (SOU 1942:34) uttalat, att den särskilda skattekraft, som kunde tagas i anspråk genom speciella skatter, borde vara förbehållen staten. Mo- tionären syntes göra gällande, att gruvdrift skulle liksom all annan industri föranleda en sådan stegring av de kommunala utgifterna, att ökningen av skatteunderlaget icke skulle vara tillräcklig för täckande därav. Argumen- teringen i denna del syntes giva uttryck för samma tankegång, som fram- förts såsom skäl för en kommunal näringskatt. Efter ingående undersök- ning hade kommunalskatteberedningen i sitt ovannämnda betänkande för- klarat sig icke kunna förorda införandet av en näringskatt i vårt kommunala skattesystem. Motionären hade uppenbarligen underskattat de gynnsamma verkningarna å skatteunderlaget och arbetstillgången, som verksamhet av detta slag regelmässigt medförde. Huru ringa del av vinsten som återstode sedan därå belöpande skatter uttagits av ett företag och dess delägare, fram- ginge av en den 21 september 1944 av näringslivets skattedelegation i an- ledning av remiss från 1944 års allmänna skattekommitté upprättad prome- moria. — Emellertid torde de omständigheter som föranlett motionen icke anknyta sig till gruvdrift av permanent karaktär. Tanken på en speciell be- skattning torde ha uppstått på grund av förhållandena under föregående världskrig. Gruvdrift hade då igångsatts å åtskilliga under normala förhål- landen icke brytvärda fyndigheter, icke sällan med utländskt kapital. Dessa företag hade i allmänhet måst nedläggas omedelbart efter krigets slut. Utan tvivel hade detta förorsakat betydande olägenheter för vederbörande kom- muner. Jämväl under nuvarande världskrig hade gruvdrift igångsatts å un- der normala förhållanden icke brytvärda fyndigheter, men icke i tillnärmel- sevis samma omfattning som under förra kriget, och utländskt kapital vore i ytterst ringa grad intresserat. I övertvägande antalet fall hade driften kom- mit till stånd på föranstaltande av industrikommissionen eller annat statligt organ och utgjorde ett nödvändigt led i försvarsberedskapen eller folkför- sörjningen. Självkostnadspriset för de vid dylik gruvdrift utvunna produk- terna ställde sig ofta mycket högt. Vid den statliga prisregleringen hade pri- serna avvägs så snävt att intet utrymme funnes för en opåräknad utgift såsom malmaccis eller dylikt. Att retroaktivt uttaga en sådan skatt vore där- för uteslutet. Om dylika fyndigheter gjordes till föremål för en beskattning av detta slag, bleve en höjning av priserna oundviklig och skulle sannolikt föranleda att driften till förfång för vederbörande kommun nedlades vid en tidigare tidpunkt än eljest skulle blivit fallet. Resultatet av beskattningen skulle därigenom bliva rakt motsatt det avsedda. Vidare erinrades om att denna verksamhet ansetts så betydelsefull, att Kungl. Maj:t i åtskilliga fall beviljat eftergift av krigskonjunkturskatt för dylik verksamhet. Det vore uppenbarligen icke rimligt att hämma en verksamhet, som statsmakterna

ansett sig böra stimulera medelst särskilda lättnader i beskattningen, genom en speciell skatt för dylik verksamhet. — Det alldeles övervägande flertalet gruvor inom landet vore utbyggda med betydande investeringar och på lång sikt. I avseende å konjunkturväxlingar intoge dessa gruvor ingen särställning i förhållande till andra industrier. Gruvföretagen hade genom klokt planlagda undersökningsarbeten sökt att i all tänkbar utsträckning säkerställa malmtillgången och därmed gruvornas framtid, i vilket avseende stora framsteg gjorts de senaste åren. Detta framginge bland annat av det nyligen utkomna arbetet »De mellansvenska järnmalmernas geologi» av P. Geijer och N. H. Magnusson. Av samma arbete framginge även, att i varje fall för de mellansvenska järngruvornas vidkommande stora malmreserver kunde påräknas. — På grund av det anförda hemställdes, att utskottet ville föreslå riksdagen, att förevarande motion icke måtte föranleda någon åtgärd.

Utskottet.

I den nu förevarande motionen har anförts, att igångsättande av gruvindustri föranledde stegrade utgifter för vederbörande kommun utan att skatteunderlaget i samma grad ökades samt att dylik industri icke vore av samma bestående karaktär som annan verksamhet, varför vid nedläggande av driften vållades ekonomiska problem för framtiden för ifrågasvarande kommun. Med anledning därav har yrkats utredning angående införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien.

Utskottet får till en början uttala, att det, såsom framhållits i kontrollstyrelsens över motionen avgivna utlåtande, av principiella skäl synes kunna ifrågasättas, huruvida en speciell skatt för anskaffande av medel för ett visst begränsat ändamål lämpligen bör införas. I detta sammanhang torde även böra framhållas, att förhållanden av sådan art som de i motionen berörda torde förekomma även i fråga om andra industrier än gruvindustrien. Vidare vill utskottet erinra om de svårigheter att anordna den ifrågasatta beskattningen på någorlunda rättvist sätt, vilka jämväl berörts i förenämnda utlåtande.

Det i motionen avsedda syftmålet om tillgodoseende av kommunernas intressen vid nedläggande eller inskränkning av driften vid därstädes bedriven gruvindustri finner utskottet visserligen värt allt beaktande. Emellertid torde, såsom framhållits särskilt i det av kommerskollegium avgivna utlåtandet över motionen, förhållandena vara synnerligen olikartade i fråga om olika gruvfyndigheter.

Med hänsyn härtill synes det utskottet, att kommunernas intressen i nu avsedda fall lämpligen torde böra tillgodoses på annat sätt än genom införande av en speciell beskattning för detta ändamål. Utskottet vill härvidlag erinra om vad som i detta hänseende tidigare förekommit beträffande vissa större gruvföretag. Utskottet förutsätter, att jämväl i framtiden frågor av denna art uppmärksammas av statsmakterna och vederbörande gruvföretag.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att motionen II:61 av herr Sundström i Vikmanshyttan om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1945.

På bevillningsutskottets vägnar:

A. J. BÄRG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar *Johan Bärge, Elon Andersson, Wahlmark, Axel Ivar Anderson, Sjödahl, friherre De Geer, Frans Ericson, Velander, Eklund* och *Robert Berg*, samt

från andra kammaren: herrar *Hagberg* i Malmö, *Björklund, Hammarlund, Sandberg, Orgård, Janson* i Frändesta, *Jonsson* i Skedsbygd, *Karlsson* i Grängesberg, *Sundström* i Skövde och *Brandt*.
